

Kinowska, Małgorzata

Posiedzenie naukowe Zespołu Historii Nauki Okresu Oświecenia

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 19/2, 396-397

1974

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Autorka przypomniała dalej kontakty łączące Merstnne'a z polską młodzieżą socyniańską studiującą w Paryżu, omawiane już w studiach L. Chmaja. Do ukazanej tam szczegółowo korespondencji Mersenne'a z Marcinem Ruarem dorzuciła jednak jeszcze parę nie znanych Chmajowi listów, świadczących o dalszej kontynuacji ich korespondencji. Dr Targosz wspomniała następnie o korespondencji prowadzonej przez uczonych z polskiego dworu królewskiego z Mersenne'm (Piotr Des Noyers, Walerian Magni), czym zajmowała się obszerniej przy innej okazji. Omówiła natomiast jeszcze znajomość francuskiego uczonego z młodym Polakiem studiującym w Paryżu i Lowanium, Stanisławem Brudzyńskim oraz z Gdańszczanami — Janem Heweliuszem i Janem Mochingerem.

W dyskusji po referacie dr J. Dianni dorzuciła informację o recepcji dzieł Mersenne'a w Polsce — znanych jej z biblioteki Stanisława Pułdowskiego, dr J. Dybiec zapytał o ewentualne kontakty Mersenne'a z młodzieżą magnacką studiującą w Paryżu, a profesorowie W. Voisé, L. Hajdukiewicz i H. Barycz poruszali związki naukowe Gdańska z Polską.

Karolina Targosz

POSIEDZENIE NAUKOWE ZESPOŁU HISTORII NAUKI OKRESU OŚWIECENIA

Na posiedzeniu Zespołu Historii Nauki Okresu Oświecenia, które odbyło się 4 grudnia 1973 r. w Krakowie dr Józef Wojakowski wygłosił referat *Nowożytnie treści w księgozbiorze Szkoły Rycerskiej*.

Po krótkiej charakterystyce Korpusu Kadetów referent przedstawił dzieje i omówił zawartość biblioteki Szkoły Rycerskiej. Biblioteka ta istniała do rozwiązania w 1794 r. Korpusu Kadetów. Po trzecim rozbiórce Polski księgozbiór przeszedł na własność Liceum Warszawskiego, a po jego likwidacji do powstałego w 1816 r. Uniwersytetu Warszawskiego.

Rekonstrukcja księgozbioru ze względu na rozproszenie, któremu uległ oraz z powodu skąpych materiałów źródłowych (zachował się tylko jeden inwentarz-katalog z 1769 r.) napotyka na szereg trudności. Żmudne badania pozwoliły odtworzyć zasób biblioteki w takiej mierze, że możliwa jest jego analiza z punktu widzenia dorobku nowożytnej myśli naukowej, zarówno cywilnej jak i wojskowej. Analiza ta stanowiła właściwy temat referatu.

W bibliotece Szkoły Rycerskiej wydzielone były dwie grupy książek — dla profesorów (*livre de Bibliothèque*) i dla uczniów (*livre de classe*). Podział taki miał na celu przede wszystkim odpowiedni dobór literatury uznanej za potrzebną dla elewów.

W księgozbiorze uczniowskim szereg pozycji występowało w wielu egzemplarzach, np. *Katechizmu Kadeckiego* pióra A. K. Czartoryskiego było w wersji polskiej i niemieckiej 145 egzemplarzy.

Kształtowaniu postawy moralnej elewów służyły ponadto dzieła klasyków teorii prawa naturalnego (S. Puffendorf, J. J. Burlamqui, J. J. Rousseau). Popularność racjonalistycznych i eklektycznych zarazem koncepcji Ch. Wolffa potwierdza obecność w księgozbiorze wielu egzemplarzy dzieła *Institutiones philosophiae rationalis methodo Wolffii conscriptae* F. Ch. Baumaistera. Naukę historii w Szkole Rycerskiej starano się oprzeć na dorobku najnowszej, ogromnie zróżnicowanej historiografii. Znajdujemy tu dzieła autorów polskich (K. Wyrwicz, K. J. Skrzetuski, A. Naruszewicz) i przedstawicieli historiografii zachodnioeuropejskiej, reprezentujących odmienne całkiem poglądy na proces dziejowy jak P. Bayle, J. B. Boussuet, Ch. Montesquieu, Voltaire.

Aktualny w Polsce oświeceniowej nawrót do tradycji antycznych znajduje odbicie w bogato reprezentowanej literaturze starożytnej, jak również w obecności autorów — starożytników: N. Boileau, A. Pope, Ch. Rollin.

Prowadzona w Szkole Rycerskiej nauka nowożytnych języków obcych wymagała odpowiednich podręczników, które licznie występowały w księgozbiorze szkoły np. *Gramatyka niemiecka* J. Ch. Gottscheda — 60 egzemplarzy. Nauczanie niemieckiego i francuskiego nie odsuwało jednak na bok nauki języka ojczystego, na którą kładziono duży nacisk w Szkole, chociaż łacina w dalszym ciągu zajmowała poczesne miejsce w programie nauczania.

Nauki matematyczno-fizyczne, podstawa nauczania taktyki i inżynierii wojσκowej, będącej zasadniczym celem kształcenia uczniów Szkoły Rycerskiej stały tam na wysokim poziomie. Uczniowie mieli do dyspozycji obok wybitnych pozycji z literatury obcej (m.in. A. Vlacg, A. Nollet) podręczniki znanych autorów polskich takich jak M. Hube czy J. Rogaliński.

Biblioteka Korpusu Kadetów odznaczała się świetnym doбором fachowej literatury wojskowej. Analizie tej ostatniej poświęcił referent wiele miejsca, co jest zrozumiałe ze względu na charakter Szkoły, stanowiącej rodzaj centrum naukowego w zakresie wiedzy wojskowej. W sumie, przedstawiona w referacie charakterystyka księgozbioru Korpusu Kadetów potwierdziła nowożytność programu nauczania Szkoły, jej postępowość i liberalizm.

W dyskusji, która wywiązała się po referacie, wzięli udział kolejno: doc. I. Stasiewicz-Jasiukowa, doc. J. Babicz, dr J. Dybiec, prof. A. Gaweł, prof. K. Opałek i doc. S. Brzozowski.

Doc. I. Stasiewicz-Jasiukowa zwróciła uwagę na małą ilość w zbiorach Biblioteki Szkoły Rycerskiej, wydawnych w tym okresie podręczników Komisji Edukacji Narodowej. Podkreśla ponadto, że brak polskiej literatury pięknej w księgozbiorze Korpusu Kadetów oraz co dziwniejsze w raportach szkół KEN masuwa pytanie, w jakich kręgach — jeśli nie szkolnych czytana była — tak bujnie rozwijająca się w okresie Oświecenia — polska beletrystyka.

Do wypowiedzi doc. Stasiewicz-Jasiukowej nawiązał doc. J. Babicz wyrażając wątpliwość czy pełne nawet odtworzenie zasobów Biblioteki Korpusu może świadczyć o braku określonych pozycji w programie szkoły. Zdaniem doc. Babicza program szkoły nigdy nie koresponduje w pełni z zasobami biblioteki.

Prof. K. Opałek dodał, iż wskazówką do uzasadnienia obecności czy też braku określonych autorów w księgozbiorze bądź programie Szkoły Rycerskiej jest skład kadry nauczającej, której przedstawiciele byli zwolennikami określonych prądów i koncepcji. Od nich uzależniona była polityka gromadzenia zbiorów bibliotecznych i profil nauczania.

Doc. S. Brzozowski próbował z kolei wyjaśnić brak szeregu podręczników KEN w zbiorach Biblioteki Szkoły Rycerskiej jej specyfiką; będąc uczelnią wojskową miała ona bardzo wyraźny cel i profil kształcenia.

Dyskusję podsumował referent, dr J. Wojakowski. Zdaniem jego brak niektórych podręczników KEN czy też literatury pięknej w księgozbiorze Szkoły Rycerskiej może być wynikiem luki w zebranych dotąd materiale, stąd na podstawie zaprezentowanego zasobu biblioteki można wyciągać pewne wnioski i stawiać hipotezy, choć nie należy formułować ryzykownych tez. Podkreślił także podniesiony przez prof. Opałka wpływ kadry nauczającej na politykę gromadzenia zbiorów bibliotecznych oraz prekursorstwo Szkoły Rycerskiej w stosunku do ogólnych założeń szkół Komisji Edukacji Narodowej.